UiO : Universitetet i Oslo

Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo

Basert på to utredninger fra to arbeidsgruppe nedsatt av rektor Arild Underdal, ledet av Ole Sejersted. Første versjon av UiOs rettighetspolitikk ble vedtatt av universitetsstyret 16. november 2004, i kraft 1. januar 2005. Universitetsstyret gjorde 28. februar 2006 og 19. oktober 2010 endringer i rettighetspolitikken.[1] Gjeldende tekst bygger i tillegg på utredningen fra arbeidsgruppen som leverte oktober 2009, behandlet av universitetsstyret 6. desember 2011.

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning – Behovet for en rettighetspolitikk 2
2. Hva og hvem omfattes av rettighetspolitikken 3
3. Særlige forhold knyttet til avtaler med eksterne institusjoner 15
4. Eierskap til resultater skapt av arbeidstaker med to eller flere arbeidsgivere 16
5. Studenters rettigheter 18
6. Fordeling av nettoinntekter 18
7. Inven2 AS 20
8. Tvist om rettigheter eller inntektsfordeling 21
9. IPR-utvalget 22

1. Innledning – Behovet for en rettighetspolitikk

Universitetene har som hovedoppgaver å drive forskning, undervisning og formidling til gagn for samfunnet. Universitetet i Oslo (UiO) er med sine 2500 vitenskapelig ansatte en meget betydelig produsent av kunnskap og ny forskning, både i nasjonal og internasjonal målestokk. Som en del av sitt ansvar overfor samfunnet plikter UiO å bidra til at samfunnet kan nyttiggjøre seg forskningsresultatene som springer ut av virksomheten. Videre omfatter formidlingsoppgaven ulike aspekter av utnyttelse eller offentliggjøring av kunnskap, åndsverk og forskningsresultater.

Gjennom både universitets- og høgskoleloven og arbeidstakeroppfinnelsesloven har lovgiverne gjort klart at universitetene som en del av sitt samfunnsansvar også må legge til rette for kommersiell utnyttelse av forskningsresultater. UiO har derfor et behov for en politikk for håndtering av immaterielle rettigheter (IPR-politikk) basert på en gjennomgang av hvilke resultater av de ansattes virksomhet det knytter seg rettigheter til, og i hvilke tilfeller universitetet bør eller skal overta disse rettighetene.

Overtagelse av rettigheter betyr også ansvar for at resultatene utnyttes med de utgifter som er knyttet til dette. Det er imidlertid viktig å påpeke at den samfunnsøkonomiske gevinst av næringsmessig utnyttelse av forskningsresultater sannsynligvis blir større og kommer tidligere enn en evt. økonomisk gevinst hos universitetene. Et slikt bidrag vil ha betydning for universitetets anseelse og legitimitet i samfunnet.

Ideer, oppfinnelser og åndsverk som er skapt eller blitt til ved universitetet eller med universitetets ressurser bør benyttes slik at disse først og fremst blir til gagn for samfunnet. Ved å etablere en ordning hvor fagfellevurderte vitenskapelige artikler innleveres til universitetets elektroniske vitenarkiv, ønsker UiO å bidra til at forskningsresultater gjøres tilgjengelig for allmennheten (Open Access) i tråd med regjeringens føringer i St. meld. 30 (2008-2009) Klima for forskning.

Samtidig kan både universitetet og de ansatte ha en egeninteresse i å sikre størst mulig inntjening basert på de ansattes resultater. I den grad studenter involveres i forskningsaktiviteter er det også viktig at IPR-politikken gir tydeligere rammer for eierskapet til studentenes forskningsresultater og tilrettelegger for at også disse forvaltes og foredles på en god måte. Universitetets rettighetspolitikk må imidlertid utformes og håndheves slik at egeninteresser må vike for samfunnets interesser når disse to forholdene ikke er forenlige.

Forskerfellesskapet har utviklet normer og verdier for hvordan vitenskapelige resultater fremskaffes og formidles. Universitetet vil beskytte og ivareta de vitenskapelig tilsattes sedvanemessige og lovmessige adgang til selv å avgjøre om og på hvilken måte en faglitterær publikasjon skal offentliggjøres. Det er derfor en del av universitetets rettighetspolitikk å gi positive insentiver for de ansatte både til næringsmessig utnyttelse av resultater der forholdene ligger til rette for det, til tradisjonell formidling og til offentlig bruk av ideer, resultater, og åndsverk (herunder undervisningsmateriale) som er blitt til ved universitetet.

Inven2 AS er UiOs aktør for utnyttelse av forskningsresultater med kommersielt potensial. Inven2 AS er heleid av UiO og Oslo universitetssykehus HF, og forvalter rettighetene til oppfinnelser gjort av de ansatte ved de to institusjonene. Inven2 AS skal vurdere alle resultater som meldes inn, og på vegne av UiO overta rettighetene til resultatene der det foreligger et potensial eller mulighet for næringsmessig utnyttelse. Dette betyr at de ansatte etter en vurdering av resultatene er sikret at universitetet vil følge opp mulighetene for en kommersiell utnyttelse. Dersom universitetet velger å ikke igangsette tiltak for rettighetssikring og utnyttelse, må de ansatte ha rett til å få tilbakeført resultatene. Prinsippene for rettighetsovertagelse og eventuell senere tilbakeføring av rettigheter er nedfelt i avtaler med de ansatte.

Virksomheten ved universitetet er preget av åpenhet mot samfunnet og utbredt samarbeid med ulike partnere i privat og offentlig virksomhet. Dels dreier det seg om at eksterne parter nyter godt av de universitetsansattes kompetanse, dels dreier det seg om at eksterne partnere bidrar til eller betaler for tjenester og virksomhet ved universitetet. Mye forskningsvirksomhet ved universitetet er kritisk avhengig av ekstern finansiering. I mange tilfelle har universitetsansatte dobbelte arbeidsgiverforhold (bistillinger). Denne åpenheten og utveksling av kompetanse er viktig for begge parter, men stiller krav om ryddighet i forhold til rettighetsproblematikken. Rettighetsfordelingen bør være avklart på forhånd i form av avtaler mellom institusjonene/partene.

Universitetets IPR-politikk når det gjelder immaterielle rettigheter bygger på ovenstående prinsipper og skal balansere ovenstående behov.

2. Hva og hvem omfattes av rettighetspolitikken

2.1 Generelt

Rettighetspolitikken omfatter alle UiOs ansatte (vitenskapelig og teknisk-administrativt tilsatte), personer som utfører forskning på forskningsprosjekter hvor UiO er utførende eller deltakende institusjon/kontraktspart, (med de eventuelle avvik som følger av kontraktens bestemmelser) og personer som har inngått avtale med UiO om utførelse av oppdrag. I punkt 2.2 nedenfor er det gitt en nærmere beskrivelse for de rettslige utgangspunkter for UiOs overtakelse av resultater fra disse persongrupper.

UiOs rettighetspolitikk omfatter oppfinnelser, åndsverk og andre resultater av arbeid. Med ”resultater” menes i dette dokumentet materielle og immaterielle produkter og fremgangsmåter som oppdages, finnes opp, bearbeides, videreutvikles eller på annen måte står i sammenheng med intellektuelt eller manuelt arbeid. En redegjørelse for de ulike kategorier resultater og deres karakteristika finnes i punkt 2.3 nedenfor.

2.2 Oversikt over rettslige utgangspunkter for rettigheter til resultater

UiO kan med hjemmel i arbeidstakeroppfinnelsesloven kreve rett til oppfinnelser som er patenterbare i Norge overført fra arbeidstaker til seg. Lærere og vitenskapelig personale har imidlertid rett til å publisere oppfinnelsen, med mindre annet er avtalt eller tredjemanns rett er til hinder for det. Dersom arbeidsgiver (UiO) i medhold av loven gjør gjeldende rett til en oppfinnelse, må arbeidstaker medvirke til overdragelsen ved undertegning av avtale og/eller overdragelseserklæring.

Etter åndsverkloven har UiO rettigheter til kataloger, databaser o.l. som UiO har investert i oppbyggingen av, og til datamaskinprogrammer som er laget av ansatte under utførelsen av oppgaver som omfattes av arbeidsforholdet eller etter arbeidsgivers anvisninger.

For andre resultater enn dem som er nevnt ovenfor, er hovedregelen at arbeidstakeren eier arbeidsresultatene. Dette gjelder for eksempel artikler eller bøker som forfatteren etter reglene i åndsverksloven selv har rettighetene til. For undervisningsmateriale er bildet noe mer nyansert, men hovedregelen er at arbeidstakeren eier rettighetene til undervisningsmateriale som har et klart personlig preg. I den grad arbeidsgiver skal få rettighetene til resultatene, må dette avtalefestes. Både arbeidstakeroppfinnelsesloven og åndsverkloven kan, med enkelte unntak, suppleres gjennom avtaler.

Standard kontraktsvilkår for Forskningsrådet og EU-finansierte prosjekter går lenger enn lovgivningen idet kontraktene fastslår at alle forskningsresultater, herunder rettigheter knyttet til disse, skal eies av UiO.

I forbindelse med implementeringen av rettighetspolitikken, ble det i 2006 utarbeidet en standard overtagelsesavtale for patenterbare og ikke-patenterbare oppfinnelser, databaser, dataprogrammer og fysiske gjenstander, som brukes ved alle tilsettinger ved UiO. Avtalen ble ved utarbeidelsen drøftet med de tilsattes organisasjoner. Personer tilsatt før 2006 ble oppfordret til å signere samme avtale. For ansatte som deltar i forskningsprosjekter finansiert av Forskningsrådet eller EU, forutsettes det at overtagelsesavtalen er akseptert, slik at UiO kan overholde sine kontraktsforpliktelser.

2.3 Oversikt over resultater som er omfattet av UiOs rettighetspolitikk

Følgende kategorier resultater er omfattet av UiOs rettighetspolitikk og undergitt meldeplikt. De omtales nærmere i punktene 2.3.1 til og med punkt 2.3.5 nedenfor:

- Patenterbare oppfinnelser,
- Ikke-patenterbare oppfinnelser og andre løsninger, prinsipper, knowhow, inkludert f.eks. bedriftshemmeligheter, teknisk, vitenskapelig og merkantil informasjon og forretningskonsepter, heretter betegnet ”ikke-patenterbar teknologi”,
- Databaser, som sammenstiller et større antall opplysninger, eller som er resultatet av en vesentlig investering
- Ethvert materielt produkt (organisk, uorganisk og biologisk materiale), herunder substanser, organismer og avlinger, samt materialer – heretter betegnet fysiske gjenstander,

• Dataprogrammer

Disse kategoriene resultater omfattes av UiOs rettighetspolitikk og kan overtas fra de tilsatte i henhold til ansettelsesforholdet og arbeidsavtalene.

Slike resultater må meldes inn til Inven2 AS som en "Disclosure of Invention" (DOFI), slik at UiO får anledning til å vurdere eierskap til oppfinnelsen og eventuell overtakelse av rettighetene til denne. Dette betyr ikke at UiO i ethvert tilfelle vil kreve overført rettigheter til alle former for resultater. En tilsatt kan ved innmelding til Inven2 gjøre oppmerksom at vedkommende vil benytte seg av sin rett til å publisere oppfinnelsen uten å avvente UiOs vurderinger, men innmelding må skje uansett.

Følgende kategorier arbeidsresultater er omfattet av UiOs rettighetspolitikk, men ikke undergitt meldeplikt til Inven2. De omtales nedenfor i punkt 2.3.6 og 2.3.7:

- Vitenskapelige artikler
- Undervisningsmateriale

Disse kategoriene arbeidsresultater har UiO, gjennom ansettelsesavtalen, betinget seg en begrenset og ikke-eksklusiv bruksrett til. På samme måte som overtakelsesavtalen av 2006 både gjaldt vitenskapelig ansatte og teknisk-administrativt ansatte (se foran punkt 2.2), gjelder UiOs rettighetspolitikk også mht. vitenskapelige artikler og undervisningsmateriale både de vitenskapelig ansatte og de teknisk-administrativt ansatte. Imidlertid er store deler av arbeidsmaterialet som teknisk-administrativt personale frembringer som ledd i universitetets oppgave som offentlig myndighetsutøver uten opphavsrettslig vern.

Tungtveiende institusjonelle behov taler for at UiO betinger seg visse bruksrettigheter til den tilsattes opphavsrettsbeskyttede arbeidsresultater gjennom avtale med den tilsatte. Avveiningen av interesser mellom den tilsatte og institusjonen mht. opphavsrettigheter er drøftet i "Utredning om opphavsrett ved universitetet i Oslo" avgitt i oktober 2009 fra utvalget nedsatt av rektor 23. desember 2005 (Sejersted II-utvalget). Utvalgets anbefalinger har vært veiledende for UiOs rettighetspolitikk på dette området.

De ovenfor nevnte kategorier er opphavsrettsbekyttede arbeidsresultater. Utgangspunktet etter åndsverkloven er at det er den eller de som skaper et åndsverk som har rettighetene til verket. Med åndsverk menes enhver frembringelse på det litterære, kunstneriske eller vitenskapelige området som er preget av en individuell skapende innsats. Dette innebærer at det aller meste av de vitenskapelig ansattes produksjon, enten det er til undervisnings- eller til forskningsformål, enten det foreligger i form av en artikkel, forelesningsmanuskript, power-point-presentasjon eller digitalt læremiddel, må antas å være åndsverk. Unntak kan for eksempel tenkes for en enkel power-point-presentasjon som på en ikke-original måte gjengir hovedpunktene på et nærmere bestemt faglig område.

Det som har vern, er arbeidenes uttrykksform,[2] ikke de bakenforliggende tanker, ideer, synspunkter, hypoteser eller lignende. Slik vil man kunne ha vern for arbeidets språklige uttrykk, illustrasjoner, fotografier og animasjoner, samt opplegg og disposisjon, og i noen grad også eksempelvalg o.l. En matematisk formel, et historisk kildefunn eller kildefortolkning, en medisinsk hypotese eller en regeltolkning vil imidlertid ikke ha opphavsrettslig beskyttelse per se.

Ettersom det bare er fysiske personer som kan skape åndsverk, vil opphavsretten til arbeidsresultater som skapes innenfor universitetets virksomhet, med enkelte unntak, oppstå hos den tilsatte.

2.3.1 Patenterbare oppfinnelser

Det kan meddeles patent på oppfinnelser som er industrielt anvendbare, som er nye i forhold til hva som var kjent før patentsøknadens inngivelsesdag, og som dessuten skiller seg vesentlig fra dette (har oppfinnelseshøyde), jf. lov om patenter av 15. desember 1967 nr. 9 (heretter patentloven) § 1 først ledd, jf. § 2 første ledd. Hvis lovens vilkår er oppfylt, kan det oppnås patent på enhver form for oppfinnelse, eksempelvis;

1) Et produkt/stoff-patent (nytt produkt eller stoff),
2) Anvendelsespatent (ny anvendelse av kjent produkt eller stoff), eller
3) Fremgangsmåtepatent (eks. ny metode for fremstilling av kjent stoff).

Oppfinnelser kan bare patenteres dersom patentsøknad er inngitt før oppfinnelsen gjøres tilgjengelig for andre. Arbeidstakeren forplikter seg derfor til å vente med å gjøre oppfinnelsen tilgjengelig for andre, muntlig eller skriftlig, til etter at UiO ved Inven2 AS har tatt stilling til om rettighetene skal overtas og – hvis oppfinnelsen overtas – til søknad om patent er inngitt. Det er vesentlig at oppfinnelsen ikke blir offentliggjort før patentsøknad er inngitt, da offentliggjøring ødelegger muligheten for patentering.

UiO som arbeidsgiver er etter arbeidstakeroppfinnelsesloven (av 17. april 1970 nr. 21) gitt rett til å kreve overført til seg "her i riket patenterbare oppfinnelser" som faller inn under UiOs virksomhetsområde. Meldeplikten for patenterbare oppfinnelser er fastsatt i arbeidstakeroppfinnelsesloven, og er nedfelt i avtalene mellom UiO og de tilsatte. Patenterbare oppfinnelser meldes til Inven2 AS i form av en DOFI.

Etter arbeidstakeroppfinnelsesloven § 6 har ansatte ved UiO likevel adgang til å velge publisering fremfor patentering. I slike tilfelle skal arbeidstaker eksplisitt ved innmelding gjøre oppmerksom på at vedkommende vil publisere uansett. Ellers skal manuskripter ikke tilbys for publisering før patentsøknad er inngitt, med mindre dette godkjennes på forhånd av UiO ved Inven2 AS. Etter at patentsøknad er inngitt står arbeidstakeren fritt til å offentliggjøre oppfinnelsen, for eksempel som foredrag eller som del av faglitterær publikasjon, slik som den er beskrevet i patentsøknaden og i samråd med Inven2 AS.

2.3.2 Ikke-patenterbar teknologi

Arbeidstakeroppfinnelsesloven omfatter ikke oppfinnelser som er patenterbare bare etter utenlandsk lovgivning, f.eks. etter amerikansk patentlov, og heller ikke oppfinnelser som ikke er patenterbare. Retten til patentering av egen oppfinnelse forblir i disse tilfellene hos arbeidstakeren, jf. formuleringen "her i riket patenterbare oppfinnelser", med mindre noe annet er avtalt eller må anses avtalt, eller med mindre oppfinner ønsker å overdra oppfinnelsen frivillig. Meldeplikt til Inven2 AS for oppfinnelser gjelder imidlertid på samme måte for ikke-patenterbar teknologi som for patenterbare oppfinnelser, da det kan være vanskelig å avgjøre på et tidlig stadium hva som er eller ikke er patenterbart etter norsk patentrett. Videre kan det også være tilfelle at ikke-patenterbare oppfinnelse kan kommersialiseres gjennom for eksempel lisensavtaler. Denne utvidede meldeplikten er nedfelt i tillegget til arbeidsavtalene mellom UiO og de tilsatte.

UiOs rett i medhold av arbeidsavtalen til å overta ikke-patenterbare oppfinnelser, vil bli praktisert på samme måte som retten til å overta patenterbare oppfinnelser.

2.3.3 Databaser

Lov om opphavsrett til åndsverk av 12. mai 1961 nr. 2 (heretter åndsverkloven) § 43 regulerer rettigheter til databaser/kataloger. "Den som frembringer et formular, en katalog, en tabell, et program, en database eller lignende arbeid, har enerett til å råde over hele eller vesentlige deler av arbeidets innhold ved å fremstille eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for allmennheten". "Den vesentlige investering" vil i de fleste tilfelle komme fra UiO, slik at UiO har rettighetene til slike baser/kataloger mv. Eksempler på databaser som er et resultat av en vesentlig investering kan være databaser utviklet av USIT eller ved museene, databaser med biologiske data finansiert av UiO, lange måleserier, registreringer og data innenfor naturvitenskapelig forskning mv.

Databaser kan være bygget opp på en slik måte at tredjepart kan ha rettigheter til delelementer av innholdet i databasen. For at UiO skal kunne gjøre bruk av databasen for næringsmessige formål er det viktig at UiO i forkant av prosjektet sikrer seg rettighetene til anvendelse av slike delelementer gjennom avtaler med de tilsatte og eventuelle eksterne tredjeparter.

En tilsatt som ser et kommersielt potensial i en database, som selv vurderer kommersiell utnyttelse av en database, eller som har tatt skritt til slik kommersialisering, skal melde dette til UiO ved Inven2 AS. Slik meldeplikt om arbeid knyttet til databaser vil bli nedfelt i arbeidsavtalen mellom UiO og de tilsatte. UiO har etter åndsverkloven en originær rett til databasen. I de tilfeller hvor UiO ikke ønsker å søke næringsmessig utnyttelse av en database, vil UiO vurdere å gi andre rett til å gjøre dette.

2.3.4 Fysiske gjenstander

Fysiske gjenstander som er et resultat av UiOs investeringer, herunder skapt eller frembrakt med UiOs ressurser eller på annen måte innsamlet eller blitt til ved virksomhet ved UiO, er UiOs eiendom, så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med andres rettigheter, eks. pasienters rettigheter knyttet til blodprøver, vevsprøver mv.

En tilsatt som vurderer kommersiell utnyttelse av fysiske gjenstander eller har tatt skritt mot slik kommersialisering skal melde dette til UiO ved Inven2 AS. Slik meldeplikt om arbeid knyttet til fysiske gjenstander er nedfelt i avtalene mellom UiO og de tilsatte.

Forskerne ved UiO kan dele forskningsreagenser (fysiske gjenstander som er UiOs eiendom) med kolleger ved andre institusjoner etter etablert sedvane og i tråd med prinsippet om etterprøvbarhet av forskningsresultater, og med næringslivet i samarbeidsprosjekter på de vilkår som fremgår nedenfor. Videre vil forskerne ved publikasjon i mange vitenskapelige tidsskrifter være forpliktet til å dele reagensene fordi tidsskriftene har avtalepraksis på dette av samme grunn.

UiOs forskere kan iht. ovennevnte avgi fysiske gjenstander som er UiOs eiendom med følgende begrensinger:

i) noe av gjenstanden skal være igjen på UiO, dvs. man skal normalt ikke tømme kilden for reagens;
ii) mottaker skal ikke videreformidle reagensene til tredjepart uten UiOs godkjenning;
iii) fysiske gjenstander gis bort kun til forskningsformål og ikke for kommersiell anvendelse;
iv) UiOs forskere skal innhente undertegnet Material Transfer Agreement før utsendelse.

Undertegnet Material Transfer Agreement sendes UiO samtidig med at reagenset sendes ut. UiO har standardavtaler for slik overdragelse av fysiske gjenstander (Material Transfer Agreement, MTA) som kan benyttes.

2.3.5 Dataprogrammer

Åndsverksloven § 39 g regulerer rettigheter til datamaskinprogrammer: "Opphavsrett til datamaskinprogram som er skapt av arbeidstaker under utførelsen av oppgaver som omfattes av arbeidsforholdet eller etter arbeidsgivers anvisninger går, med den begrensning som følger av § 3, over til arbeidsgiveren, med mindre annet er avtalt." (Åndsverksloven § 39 g).

Det kan være vanskelig å vurdere om et dataprogram er en oppfinnelse som er patenterbar eller et verk som er opphavsrettslig beskyttet, eller hvor programmet både er patenterbart og opphavsrettslig beskyttet. Patentering eller patenterbarhet er ikke til hinder for opphavsrettslig beskyttelse.

Utgangspunktet er at arbeidsgiver har alle rettigheter i de tilfeller der

datamaskinprogrammet er skapt av arbeidstaker som en del av utføring av oppgave gitt av arbeidsgiver, med mindre annet er avtalt. I forhold til de vitenskapelig tilsatte er det ikke i alle henseender avklart hvor langt denne bestemmelsen i åndsverkloven strekker seg.

Meldeplikten om arbeid knyttet til dataprogrammer omfatter dataprogrammer som har tilknytning til en oppfinnelse eller annen teknisk løsning, produkt eller fremgangsmåte. Den omfatter videre dataprogrammer som etter den ansattes vurdering har et kommersielt potensial, samt tilfeller der den ansatte selv vurderer kommersiell utnyttelse av programmet, eller har tatt skritt mot slik kommersialisering.

Hvis det foreligger tvil om et dataprogram er patenterbart eller ikke, skal det meldes til UiO ved Inven2 AS. Dersom dataprogrammet er en oppfinnelse som kan patenteres er det vesentlig at programmet ikke blir offentliggjort, da offentliggjøring ødelegger muligheten for patentering (offentliggjøring anfekter imidlertid ikke den opphavsrettslige beskyttelsen). Det understrekes at det er opp til forskeren å velge om man ønsker å publisere eller patentere forskningsresultatet, jfr. § 6 i arbeidstakeroppfinnelsesloven.

En forsker som har utviklet programvare gjennom sitt virke og som ønsker å offentliggjøre dette som 'open source', står likevel fritt til å gjøre dette.

Dersom UiO overtar rettigheter til oppfinnelse eller know-how som implementeres ved hjelp av dataprogram, bør også opphavsretten til dataprogrammet (kildekoden) gå over til UiO, i den utstrekning det er nødvendig for utnyttelse av oppfinnelsen eller know-how. Slik overgang er ikke til hinder for at UiO, i samråd med opphavsmannen, velger å offentliggjøre kildekoden etter at en patentsøknad er inngitt.

2.3.6 Vitenskapelige artikler

Fra flere hold blir det pekt på at den såkalte "egenarkiveringen" ved universitetet bør øke. I St. meld. 30 (2008-2009) Klima for forskning, fastslår regjeringen at alle vitenskapelige artikler som er resultat av offentlig finansiert forskning prinsipielt skal være åpent tilgjengelige. Universitets- og høgskolerådet henstilte i januar 2005 medlemsinstitusjonene om å ta i bruk åpne institusjonelle arkiv og å fremme publisering i Open Access-tidsskrifter. Den 30. januar 2009 leverte en arbeidsgruppe nedsatt av UHRs forskningsutvalg utredningen, "Økt tilgang til norske forskningsresultater", som bl.a. anbefaler pliktavlevering av vitenskapelige publikasjoner til institusjonelle arkiv. Også finansieringsinstitusjoner, krever i økende grad obligatorisk egenarkivering av forskningsresultater fra prosjekter.[3] UiOs Strategi 2020 fastslår at UiO skal gi prioritet til arbeidet med bevaring og synliggjøring av vitenskapelige publiseringer i åpne, institusjonelle arkiver og til Open Access-publisering.

En forutsetning for å innføre en arkiveringsplikt i institusjonens arkiv, er at den tilsatte, i tråd med prinsippene for akademisk frihet, beholder alle muligheter til å publisere artikkelen i de tidsskrifter som har de beste ordningene for fagfellevurderinger, som er anerkjent i de internasjonale fagmiljøene og som er lett å søke seg frem til. Den tilsatte beholder derfor eneretten til å velge tidspunkt for publisering og publiseringskanal.

Med begrepet ”egenarkivering” forstås vanligvis lagring av fagfellevurderte artikler i åpne institusjonelle eller fagspesifikke digitale arkiver, hvor artiklene gjøres tilgjengelige i fulltekst. Begrepet brukes imidlertid ikke entydig, men innebærer normalt både arkivering og tilgjengeliggjøring.

For å unngå sammenblanding, vil det i det følgende skilles mellom 1) innlevering og lagring av artikler i institusjonens arkiv, heretter omtalt som *institusjonell arkivering*, og 2) *etterfølgende tilgjengeliggjøring* av artikler via institusjonens arkiv. Etterfølgende tilgjengeliggjøring omfatter både tilgjengeliggjøring for en begrenset lukket krets ved universitetet, så som for ansatte og studenter gjennom et tilgangsbegrenset nettverk, så vel som tilgjengeliggjøring åpent på Internett.

I henhold til ansettelsesavtalen plikter alle som tilsettes etter 1.januar 2012 å avlevere, så snart som mulig, et elektronisk eksemplar av vitenskapelige artikler som er produsert i forbindelse med tilsettingsforholdet for arkivering og lagring i institusjonens elektroniske vitenarkiv (institusjonell arkivering).Den ansatte skal avlevere siste manuskriptutgave etter fagfellevurdering (”post print-versjon”). Hvis forlaget tillater institusjonell arkivering av forlagets PDF er den å foretrekke. Dersom publisering skjer i et tidsskrift som ikke tillater institusjonell arkivering, og den tilsatte ikke får slik tillatelse fra utgiver *etter forespørsel*, fritas vedkommende fra kravet om institusjonell arkivering. Det samme gjelder hvis en eller flere medforfattere til verket som ikke er ansatt ved UiO ikke samtykker til slik arkivering.

For å følge opp de politiske føringene i St. meld. nr. 30 (2008-2009) Klima for forskning: vil alle som tilsettes etter 1. januar 2012 plikte *å gjøre sitt beste* for at avleverte vitenskapelige artikler kan gjøres tilgjengelig så snart som mulig via det elektroniske vitenarkivet på UiOs nettsted. UiO oppfordrer samtidig alle andre ansatte til å følge samme praksis.

Begrepet, ”å gjøre sitt beste”, som nevnt foran innebærer en viss aktivitetsplikt hos den ansatte. Det innebærer at den ansatte ved innsending av den vitenskapelige artikkelen til et tidsskrift, ber utgiver om tillatelse til institusjonell arkivering og etterfølgende tilgjengeliggjøring via UiOs vitenarkiv.[4] Noen forlag åpner for å inngå institusjonelle avtaler om Open Access og etterfølgende tilgjengeliggjøring. En slik avtale medfører at den ansatte slipper å foreta en individuell klarering av rettigheter i forhold til utgiver.

Målsettingen er at avleverte vitenskapelige artikler fortrinnsvis skal være fritt tilgjengelig for alle på internett via UiOs vitenarkiv etter en nærmere bestemt tidsperiode, med mindre dette er uforenlig med publiseringsavtalen. Artiklene kan også undergis varierende grad av tilgangsbegrensning i tråd med eventuelle særskilte bestemmelser i publiseringsavtalen med forlaget. Hvis ikke annet er bestemt, reguleres bruken av verket på nettet av åndsverklovens alminnelige regler.

Bestemmelsene om institusjonell arkivering gjelder også for doktorgradsavhandlinger. I den grad avhandlingen publiseres i form av en eller flere vitenskapelige artikler, gjelder de samme reglene om etterfølgende tilgjengeliggjøring som nevnt ovenfor.

For dem som er ansatt før 1. jaunar 2012 inneholder ansettelsesavtalen ikke bestemmelser om institusjonell arkivering i UiOs elektroniske arkiv og etterfølgende tilgjengeliggjøring. Universitetet oppfordrer likevel alle ansatte om å følge de nye bestemmelsene om arkivering og "post print"- tilgjengeliggjøring i tråd med føringene i St. meld. 30 (2008-2009) Klima for forskning.

2.3.7 Undervisningsmateriale

2.3.7.1 Innledning

Som tilsatt ved universitetet utarbeider de vitenskapelige ansatte materiale til bruk i undervisningen. Det må antas at det meste av dette er åndsverk, men det vil også være materiale som ikke omfattes av åndsverkloven. For undervisningsmateriale får UiO visse rettigheter til bruk i kraft av selve ansettelsesforholdet. Hva dette innebærer for den enkelte vitenskapelige ansatte må imidlertid vurderes konkret. Noen generelle retningslinjer vil likevel kunne oppstilles.

I det følgende skilles det mellom *personlig* undervisningsmateriale og *standardisert* undervisningsmateriale. Med personlig undervisningsmateriale menes undervisningsmateriale som den tilsatte har utarbeidet med sikte på egen fremføring i kurs eller forelesninger og som har et klart personlig preg. Med standardisert undervisningsmateriale menes undervisningsmateriale som er utarbeidet for å kunne brukes uavhengig av en bestemt foreleser. For sistnevnte kategori mangler den nære tilknytningen til en bestemt forelesers personlige fremføring.

Det er en forventning blant studentene om at undervisningsmateriale gjøres tilgjengelig på universitetets nettsider. Ved elektronisk tilgjengeliggjøring, må det skilles mellom generell tilgjengeliggjøring på internett og et tilgangsbegrenset undervisningsnett, fordi den rettslige reguleringen er ulik. Med tilgangsbegrenset undervisningsnett menes et lukket elektronisk nettverk til bruk for de studentene som har tilgang til undervisningen. Publisering av opphavsrettsbeskyttet materiale på internett krever alltid samtykke fra opphavsmannen. Av denne grunn, bør man være svært varsom med å legge ut materiale på internett som kan inneholde materiale skapt av tredjeparter uten at dette er klarert med vedkommende. Derimot kan utgitt materiale som hovedregel tilgjengeliggjøres i et tilgangsbegrenset undervisningsnett uten samtykke fra eller betaling til opphavsmannen. Dette følger av åndsverklovens § 21 første ledd som tillater fremføring av utgitt verk til bruk i undervisningen. Det innebærer at den tilsatte kan inkludere tekst og bilder (men ikke film) som er skapt av tredjeparter i sitt undervisningsmateriale og fritt fremstille det i undervisningsnettet. Bestemmelsen forutsetter at institusjonen har hjemmel til å fremstille den elektroniske kopien av materialet som er nødvendig for å legge materialet i et undervisningsnett (f.eks. Kopinor-avtalen).

Som nevnt i punkt 2.3, må det ved en etablering av institusjonelle bruksrettigheter til opphavsrettsbeskyttet materiale, foretas en interesseavveining mellom institusjonens behov og den tilsattes rettigheter. Tilgjengeliggjøring av undervisningsmateriale i tilgangsbegrenset undervisningsnett, gir den tilsatte større kontroll med spredningen av materialet og vil således være et klart mindre inngrep i vedkommendes rettigheter enn generell tilgjengeliggjøring på internett.

2.3.7.2 Personlig undervisningsmateriale

Som hovedregel ligger alle rettigheter til personlig undervisningsmateriale hos den tilsatte. UiO vil ikke betinge seg rettigheter til slikt materiale og det kan heller ikke innfortolkes noen slike rettigheter for UiO i ansettelsesavtalen uten at dette uttrykkelig går frem av denne.

Den muntlige fremstillingen vil typisk ha en personlig og individuell utforming. UiO krever derfor ikke noen rettigheter til de ansattes muntlige undervisning. Dersom forelesninger filmes og legges ut på universitetets nettsider, skal dette derfor alltid skje med den ansattes forutgående samtykke og på grunnlag av en skriftlig avtale mellom UiO og den tilsatte. Det samme gjelder for lydopptak. Den tilsatte skal ha mulighet til å kreve materialet fjernet fra nettsidene. Universitetet har utarbeidet en standardkontrakt som regulerer rettigheter og plikter mellom den tilsatte og UiO med hensyn til opptak av forelesninger som tilgjengeliggjøres på nett. På denne måten ønsker universitetet å legge til rette for en bredere kunnskapsformidling via internett for de vitenskapelig ansatte som ønsker dette.

På grunn av den økende forventningen om at undervisningsmateriale skal kunne finnes også via internett, må også de vitenskapelige ansatte til en viss grad rette seg etter dette. Dette innebærer at også egenprodusert, støttemateriale med klart personlig preg, så som forelesningsdisposisjoner, enkle powerpoint-presentasjoner, oppgaver m.m., som den tilsatte utarbeider for egen undervisning, i kraft av ansettelsesavtalen, skal gjøres elektronisk tilgjengelig i et tilgangsbegrenset undervisningsnett til bruk for studentene i forbindelse med gjennomføringen av kurs/forelesningsrekke. Materialet skal imidlertid ikke kunne brukes av andre forelesere uten samtykke fra den tilsatte. Den tilsatte kan kreve materialet fjernet etter at kurset/forelesningen er ferdig.

Forelesningsdisposisjon som angir hovedpunktene i en forelesningsrekke som er åpen for allmennheten, skal UiO likevel alltid kunne gjøre tilgjengelig på egne nettsider. I den grad materialet inneholder tredjepartsrettigheter må disse, om nødvendig, klareres i forkant eller fjernes fra materialet. Den tilsatte skal alltid navngis iht åndsverkloven § 3.

Hvis den tilsatte ønsker å gjøre større deler av eget personlig undervisnings- og forskningsmateriale tilgjengelig på universitetets nettsider, har universitetet utarbeidet en standardkontrakt som regulerer rettigheter og plikter mht. tilgjengeliggjøring av slikt materialet mellom den tilsatte og universitetet. Dersom ikke annet er bestemt av den tilsatte, reguleres studenters og/eller allmenhetens bruk av det materialet som er tilgjengeliggjort på internett av åndsverklovens alminnelige regler. Den tilsatte har krav

på veiledning mht. forvaltningen av egne rettigheter, samt veiledning i håndtering av tredjepartsrettigheter.

2.3.7.3 Standardisert undervisningsmateriale

Undervisningsplikten tilsier at det som hovedregel innfortolkes en ikke-eksklusiv bruksrett til institusjonen for standardiserte undervisningsmateriale som er utviklet av universitetets ansatte for undervisningsformål. Standardisert undervisningsmateriale kan være alt fra enkle disposisjoner til komplekse digitale læringspakker som krever vesentlige tilleggsressurser for å utarbeide. Enkelte typetilfeller vil bli nærmere beskrevet nedenfor.

Ved mange institutter utarbeides en god del standardisert undervisningsmateriale. Det siktes her bl.a. til disposisjoner til kurs og/eller forelesninger, kursoppgaver og lignende som er utarbeidet av flere lærere i fellesskap til bruk av ulike forelesere som underviser i samme fag. Hensikten med utarbeidelsen av det felles standardiserte materialet er at undervisningen skal være tilnærmet lik for studentene, uavhengig av hvilken foreleser som holder kurset. Dette vil typisk være tilfellet for noen typer kurs i forbindelse med profesjonsstudier, blant annet finnes det eksempler på dette ved Det juridiske fakultet.

Det følger av ansettelsesforholdet at universitetet skal kunne gjøre enkelt standardisert undervisningsmateriale, som beskrevet ovenfor, tilgjengelig i et tilgangsbegrenset undervisningsnett til bruk for studentene i forbindelse med undervisningen. Dette gjelder også om en av dem som har utarbeidet dette materialet ikke lenger er ansatt ved universitetet. Universitetet har videre rett til å endre standardisert undervisningsmateriale i den grad det er nødvendig for å holde det faglig oppdatert eller sikre at tredjemanns rettigheter ikke blir krenket. Den tilsatte skal varsles før slike endringer foretas og kan kreve sitt navn fjernet fra det endrede materialet om vedkommende ønsker det. For å skape klarhet rundt universitetets bruksrettigheter til slikt materiale, vil dette bli nedfelt i ansettelsesavtalen med de nytilsatte.

Forelesningsdisposisjon som angir hovedpunktene i en forelesningsrekke som er åpen for allmennheten, skal UiO likevel kunne gjøre tilgjengelig på egne nettsider. I den grad materialet inneholder tredjepartsrettigheter må disse, om nødvendig, klareres i forkant eller fjernes fra materialet. Opphavsmennene skal navngis iht. åndsverkloven § 3.
Det krever ofte store tilleggsressurser å få på plass komplekse standardiserte undervisningsopplegg, og de blir typisk til i samarbeid mellom flere. Ofte vil universitetet ha bevilget særlige midler til utarbeidelsen av opplegget, eller de involverte ansatte har fått en særlig godtgjørelse for utviklingen, f.eks. i form av undervisningsfri. Opplegget vil som regel være utviklet for å kunne brukes over flere semestre. Ofte består de også delvis av verk eller annet beskyttet materiale som andre har skapt fra før, f.eks. i form av utdrag fra tekster eller musikkstykker som skal analyseres, bilder av sykdomstilstander tatt ved et samarbeidende sykehus eller IT-leverandørers programvare. Dette krever rettighetsklarering.

Universitetet og de involverte ansatte skal derfor i slike tilfeller alltid inngå en avtale i forkant av utviklingsprosjektet som fastslår rettighetene og pliktene til partene med hensyn til det standardiserte undervisningsmaterialet.

Som hovedregel må universitetet få en vederlagsfri, ikke-eksklusiv rett til å utnytte opplegget i egen undervisningsvirksomhet. Dette innebærer at universitetet skal kunne gi de studenter som til enhver tid er tatt opp til studiet, tilgang til undervisningsopplegget gjennom et tilgangsbegrenset undervisningsnett. Denne retten skal vedvare også etter at den som har utarbeidet materialet ikke lenger er ansatt ved universitetet. Universitetet skal ha rett til å endre opplegget for å holde det faglig oppdatert, eller sikre at tredjeparters rettigheter ikke blir krenket. Den ansatte skal varsles før slike endringer foretas, og skal kunne kreve navnet sitt fjernet fra opplegget dersom vedkommende ikke er enig i endringene. Den ansatte vil alltid kunne motsette seg endringer som er krenkende etter åndsverkloven § 3. Den ansatte kan kreve å få ta med seg et eksemplar av undervisningsopplegget når vedkommende avslutter arbeidsforholdet ved UiO. Denne retten omfatter imidlertid bare den ansattes eget bidrag i undervisningsopplegget og ikke det som er skapt av andre.

2.4 UiO overtar rettigheter og tilbakefører senere rettigheter til oppfinner

I de tilfelle hvor UiO, etter å ha fått overdratt en oppfinnelse eller annet prosjekt- eller arbeidsresultat til seg med hjemmel i lov eller avtale, bestemmer seg for

1) ikke å videreføre et patent, eller,
2) ikke selv vil eller finner kommersielt grunnlag for å føre et prosjekt videre, skal UiO tilby tilbakeføring av rettighetene til oppfinner.

I slike situasjoner skal det inngås en standardavtale som regulerer forholdet mellom partene. Dersom oppfinnelsen i ettertid kommersialiseres, skal normalt 15 % av de inntekter som oppfinner mottar som sin andel, tilfalle UiO.

Oppfinner forplikter seg overfor UiO til å etterleve alle forpliktelser som UiO måtte ha overfor ekstern tredjepart som har finansiert den forskningen som ledet til oppfinnelsen.

UiO beholder en vederlagsfri rett til å bruke oppfinnelsen eller arbeidet til undervisnings- og forskningsformål ved UiO, og rett til å viderelisensiere slik bruksrett til andre ikke-kommersielle samarbeidsparter/institusjoner. For publikasjoner som det er tegnet utgivelsesavtale for, på en slik måte at den tilsattes rettigheter helt eller delvis er overført til forlag eller annen tilsvarende rettighetshaver, oppstår særlige problemstillinger.

I de ovenfor angitte tilfelle kan UiO også, dersom den ansatte ikke ønsker å overta rettighetene, beslutte å oppgi rettighetene, med den virkning at UiOs forpliktelse til å arbeide for kommersialisering av resultatene opphører.

3. Særlige forhold knyttet til avtaler med eksterne institusjoner

3.1 Behovet for avtaleregulering av rettighetsspørsmål ved forskningssamarbeid

Alt forskningssamarbeid som UiO har med eksterne institusjoner skal være basert på skriftlige avtaler som blant annet regulerer rettighetsspørsmål. Avtaler, budsjetter og priser for slikt samarbeid er nærmere regulert i rundskriv F20-07 fra Kunnskapsdepartementet og BOA-reglementet ved UiO.

I henhold til lov om universiteter og høyskoler av 1. april 2005 nr. 15 (heretter universitets- og høyskoleloven) har UiO ikke adgang til å inngå avtaler som åpner for varig hemmelighold av forskningsresultater skapt av ansatte ved UiO. Dersom utsettelse av offentliggjøring er nødvendig for å sikre rettigheter i form av patentsøknad eller lignende, kan det imidlertid avtales utsatt publisering for et kortere tidsrom. UiO har også en ubetinget plikt til å sikre at forskningsresultater er tilgjengelig for videre forskning ved institusjonen, samt at resultater kan benyttes til utdanningsformål.

Utover ovennevnte, vil eierskapet til og utnyttelsen av rettighetene være gjenstand for forhandling mellom UiO og den eller de aktuelle samarbeidspartnere. Et generelt prinsipp for slike forhandlinger er at rettighetsutnyttelsen skal være i samsvar med hvordan forskningen er finansiert. Ved forhandlinger med eksterne sponsorer/finansieringskilder skal UiO gjøre sitt ytterste for å beskytte og fremme samfunnsinteressene, og å sikre UiO og den enkelte skaper av resultatene størst mulig frihetsgrad innenfor rammen av UiOs rettighetspolitikk. I alle tilfeller skal prinsippene i åndsverkloven følges, og alminnelige forskningsetiske prinsipper om forskningens åpenhet og forskningsresultatenes tilgjengelighet for offentligheten respekteres.

I den grad UiOs bidrag, direkte eller indirekte, er finansiert av grunnbevilgningen gitt av Stortinget, har UiO en plikt til å sikre seg eierskap til forskningsresultatene slik at disse kan nyttiggjøres samfunnet i bred forstand. Inven2 er UiOs aktør for utnyttelse av slike rettigheter. Tilsvarende gjelder der forskningen er finansiert gjennom andre offentlige finansieringskilder.

I de tilfeller hvor forskere ved UiO utfører forskningsoppgaver som er fullfinansiert av en privat oppdragsgiver (inkludert arbeidskostnader, prosjektkostnader, kostnader forbundet med infrastruktur, samt overskudd), vil det kunne inngås avtaler hvor retten til resultatene overdras til oppdragsgiver. Slik overdragelse skal imidlertid begrenses til de konkrete resultater som antas å kunne skapes gjennom oppdraget. Også for fullfinansiert forskning gjelder imidlertid forbudet mot varig hemmelighold og plikten til å sikre rett til videre forskning og bruk av resultatene i undervisningssammenheng.

3.2 Særskilt om forskning finansiert av EU eller Forskningsrådet

Standard kontraktsvilkår for prosjekter finansiert av Forskningsrådet og EU går lenger enn lovgivningen idet kontraktene fastslår at alle forskningsresultater, herunder rettigheter knyttet til disse, skal eies av UiO.

Slik EUs og Forskningsrådets standardvilkår er formulert omfatter eierskapet til resultater, i tillegg til patenterbare oppfinnelser, også ikke-patenterbar teknologi, andre forskningsresultater og åndsverk. Dette innebærer imidlertid ikke at skaper av åndsverket er bundet av avtalen med ekstern tredjepart, men det pålegger UiO som institusjon å sikre at UiO i forhold til egne ansatte kan etterleve bestemmelsene i avtaler inngått med EU og Forskningsrådet.

UiO har derfor lagt inn formuleringer i sine ansettelsesavtaler som sikrer at UiO kan etterleve sine forpliktelser overfor til EU og Forskningsrådet.

4. Eierskap til resultater skapt av arbeidstaker med to eller flere arbeidsgivere

4.1 Behovet for særskilt regulering ved doble tilsettinger

Som det fremgår av kapittel 2, legger arbeidstakeroppfinnelsesloven og arbeidsavtalene med de ansatte ved UiO opp til at rettigheter som skapes som del av tilsettingsforholdet skal overdras til arbeidsgiver. I tilfeller der en tilsatt ved UiO også har andre arbeidsgivere, vil det imidlertid kunne oppstå spørsmål om hvilken arbeidsgiver som eier resultatene. Ved kommersialisering av resultater fremkommet hos en arbeidstaker med to eller flere arbeidsgivere, må det skilles mellom forholdet utad (overfor tredjeparter), forholdet mellom arbeidsgiverne (institusjonene) og forholdet mellom rettighetshaverne (oppfinnere og institusjon).

UiO har inngått enkelte rammeavtaler med andre institusjoner/parter som også er arbeidsgiver for tilsatte ved UiO, eksempelvis har man en omfattende rammeavtale med Oslo universitetssykehus som blant annet regulerer IPR-spørsmål. Rammeavtalene kan legge rettighetene til resultater hos den ene part og særskilt regulere fordelingen av økonomisk ansvar og rettigheter til økonomisk gevinst.

Medmindre det finnes en rammeavtale mellom arbeidsgiverne, må problemstillinger knyttet til doble tilsettingsforhold reguleres i den enkeltes arbeidsavtale med UiO.

4.2 Forholdet til sidegjøremålsreglementet

I alle tilfeller hvor en tilsatt ved UiO har tilsettingsforhold hos annen arbeidsgiver, skal dette meldes inn som et sidegjøremål i henhold til Sidegjøremålsreglementet. Personlige konsulentavtaler og oppdrag skal meldes inn på samme måte. Med bakgrunn i innmeldingen kan UiO og den ansatte sammen identifisere relevante problemstillinger i

forholdet til rettighetspolitikken, og i fellesskap komme frem til den avtalemessige regulering som er hensiktsmessig i det enkelte tilfelle**.**

4.3 Prinsipp for fordeling av rettigheter

Retten til næringsmessig utnyttelse av resultater bør tilfalle hovedarbeidsgiver når bistillingen ikke innebærer en forskningskomponent av et visst omfang. Når bistillingen har en vesentlig forskningskomponent bør rettigheten tilfalle den institusjon som står for den største "oppfinnerandel", eller den institusjon partene er blitt enige om på forhånd i tilknytning til hvert enkelt doble arbeidsgiverforhold.

Dersom man ikke har hatt noen rettighetsregulering forut for at resultater er skapt og resultatene etter forholdene anses å eies av begge arbeidsgivere i fellesskap, skal det inngås avtale mellom partene der kommersialisering og eventuell overdragelse av rettighetene til en av partene mot kompensasjon reguleres.

4.4 Nærmere om enkelte typetilfeller

4.4.1 Tilsatte med arbeidsforhold hos annen offentlig arbeidsgiver

Dette kan dreie seg om stillinger knyttet til annet universitet eller høyskole, offentlig etat eller helseforetak. Det er mange kombinasjoner, men det grunnleggende prinsipp må være at økonomisk ansvar og rettigheter til gevinst tilfaller den arbeidsgiver hvor arbeidsforholdet innebærer forskning. Hvis begge arbeidsforhold innebærer forskning må partene bli enige om fordelingen. I utgangspunktet vil en brøk svarende til stillingenes relative andel være rimelig, i tillegg til en vurdering av partenes bidrag forøvrig.

For tilsatte i kombinerte stillinger ved sykehus (overlege i hovedstilling/professor II i bistilling eller professor I/overlege i bistilling), er utgangspunktet at UiO har en andel på 50 % når det gjelder både økonomisk ansvar og rettighet til økonomisk gevinst. Samarbeid med andre helseforetak bør følge prinsippene i avtalen med Oslo universitetssykehus HF.

4.4.2 Tilsatte med arbeidsforhold til annet forskningsinstitutt

Det er viktig at UiOs rettighetspolitikk fremmer produktive samarbeidsformer både med instituttsektoren og med næringslivet. Dette må derfor legges til grunn når det inngås samarbeidsavtaler som innebærer delt arbeidsgiveransvar, og i de tilfeller hvor det foreligger doble tilsettingsforhold uten rammeavtale. Normalt vil samme prinsipper som for offentlig arbeidsgiver gjelde ved inngåelse av slike avtaler.

4.4.3 Tilsatt med arbeidsforhold eller oppdrag hos privat part

Oppfinnelser som er utført av ansatt ved UiO i arbeidsforhold hos eller på oppdrag for privat arbeidsgiver, skal alltid meldes inn til Inven2 AS som en Disclosure of Invention, slik at UiO får anledning til å vurdere eierskapet til oppfinnelsen.

Hvis UiO skal avstå fra å fremme krav om rettigheter er det en forutsetning at den tilsatte både har meldt arbeids- eller oppdragsforholdet til UiO på reglementert måte, og at resultatet er meldt til Inven2 AS. I tillegg må det kunne dokumenteres at arbeid, kostnader og utvikling i sin helhet har foregått i bedriften og utenfor UiO.

Dersom resultatene har fremkommet delvis hos en privat arbeidsgiver og delvis i den ansattes arbeidstid, i UiOs arealer eller med bruk av UiOs ressurser, vil UiO ha del-rettigheter til resultater.

5. Studenters rettigheter

Det er en økende tendens, og også et strategisk mål, at studenter i større grad involveres aktivt i større forskningsprosjekter. Det rettslige utgangspunkt er at eventuelle forskningsresultater som skapes av studenter ved UiO er den enkelte students egen eiendom, og den enkelte student disponerer fritt over resultatene. Studenter som også er tilsatt, f.eks. i prosjektstilling eller som vitenskapelig assistent, behandles imidlertid som andre tilsatte, for så vidt arbeidsresultatet har sammenheng med oppgaver som tilligger stillingen.

For prosjekter som er helt eller delvis finansiert av Norges Forskningsråd eller EU-institusjoner, stilles det et krav om at forskningsresultatene skal kunne utnyttes av deltakende institusjon. I slike prosjekter er det derfor behov for inngåelse av særskilt overtagelsesavtale med den enkelte student i tilknytning til det enkelte prosjekt.

UiO vil også i andre tilfelle kunne overta UiO-studenters rettigheter til næringsmessig utnyttelse av resultatene gjennom frivillig overdragelse dersom (i) UiO-studenten(e) ber om det og (ii) Inven2 AS etter en kommersiell vurdering av resultatene finner dette tjenlig og ønskelig.

I de tilfeller hvor UiO gjennom avtale overtar retten til kommersiell utnyttelse av et forskningsresultat i henhold til ovenstående, vil den enkelte student ha de samme rettigheter til andel i eventuelle nettoinntekter i henhold til kapittel 6 som de personer som er tilsatt ved UiO.

6. Fordeling av nettoinntekter

6.1 Fordeling av nettoinntekter etter tredelingsprinsippet

Retningslinjene skal anvendes for de oppfinnelser som UiO, eller den enhet UiO bemyndiger, i henhold til arbeidstakeroppfinnelsesloven, overtar. De skal også anvendes

ved øvrige kommersialiserbare prosjekter der UiO ved Inven2 AS overtar retten til næringsmessig utnyttelse.

Alle tilsatte ved UiO gis samme honorering og insitament for oppfinnelser, dvs. at både vitenskapelig og teknisk-administrativt personale tilståes lik andel av nettoinntektene. Vederlagsreglene gjelder ikke for personer som har inngått avtale om forskningsoppdrag m.v. med UiO.

i) Etter fratrekk av Inven2 AS' dokumenterte kostnader til kommersialisering fordeles nettoinntektene med en tredjedel til oppfinner/ansatt, en tredjedel til UiO og en tredjedel til Inven2 AS.

Av UiOs andel skal vanligvis en definert del tilføres fagmiljøet hvor oppfinner/ansatte har sitt virke i form av forskningsbevilgninger via det laveste administrative nivå (grunnenhet) over oppfinner. Av de første 10 millioner NOK i netto akkumulerte inntekter, fordeles 25 % til en slik forskningsbevilgning. For inntekter ut over 10 millioner fordeles 10 % til forskningsbevilgning, inntil en samlet sum på 50 millioner NOK. Aktuelt fakultet eller grunnenhet tildeles en andel på 8 % av netto inntekter til dekning av eget innovasjonsarbeid.

Inntekter til oppfinnere/ansatte og forskningsbevilgninger utbetales løpende ved årlig avregning i penger. Dersom kommersialisering skjer gjennom etablering av aksjeselskap som er lisenstaker, kan utbetalingen skje etter salg av aksjer i bedriften (exit).

Inven2 AS forvalter sin tredjedel av nettoinntekter ved å investere i og drifte egne nyskapingsprosjekter og/eller ved annen investering (fondsforvaltning) av overskudd. Det kan også gjøres avsetninger til oppbygging av et fond for nyskapning ved UiO etter nærmere avtale med eier.

ii) Dersom det påløper inntekter på prosjekter hvor UiO har rettigheter, men ikke har krevd rett til oppfinnelsen overdratt til seg og/eller overfører utnyttelsesrettigheten tilbake til oppfinner – og oppfinner utnytter oppfinnelsen ervervsmessig, tilfaller 15 % av netto inntekter UiO.

iii) Dersom oppfinner/tilsatt forsømmer sin plikt til å gi melding om arbeidsresultat til UiO ved Inven2 AS, og i stedet utnytter arbeidsresultatet selv eller gjennom andre, skal UiO ha rett til 2/3 av de nettoinntekter som direkte eller indirekte skapes gjennom næringsmessig utnyttelse av arbeidsresultatet

6.2 Prinsipper for inntektsfordeling knyttet til aksjer

En oppfinnelse eller annet kommersialiserbart forskningsresultat kan danne grunnlag for en bedriftsetablering. Ved eventuell bedriftsetablering basert på teknologien i et kommersialiseringsprosjekt forhandles prisen på teknologien i aksjer og avveies mot annen investering i selskapet, Inven2 AS' innsats (her vil aksjer erstatte overhead),

kommersialiseringsselskapenes innsats, gründers innsats etter oppfinnelsen, osv. Inven2 AS forhandler med oppfinnerne på vegne av UiO.

Aksjefordelingen bestemmes av prising av de ulike elementene i forhandlingene. Aksjene som er betaling for overføring av selve oppfinnelsen/teknologien skal fordeles etter samme prinsipp som kontanter i særskilt avtale for det enkelte prosjekt. Forskeren/den ansatte får aksjene transportert til seg direkte, mens Inven2 AS forvalter UiOs aksjer fram til exit, hvorpå grunnenhet får utdelt sine inntekter.

Aksjene forvaltes etter retningslinjer i avtale mellom UiO og Inven2 AS og nærmere bestemt av styret i Inven2 AS. I de tilfeller UiO erverver aksjer skal følgende prinsipper vedrørende eierskap til aksjer i selskaper startet med grunnlag i teknologi lisensiert fra UiO alltid gjelde:

• UiO skal opptre som passiv eier.
• I de tilfelle enkeltoppfinnere tilsatt ved UiO eier, eller kommer til å eie, aksjer i selskapet, skal bestemmelsene i forvaltningsloven og UiOs egne habilitetsregler følges.
• Aksjeposten skal forvaltes av Inven2 AS eller den som styret i Inven2 AS utpeker.

7. Inven2 AS

7.1 Inven2s rolle og oppgaver

Inven2 AS skal på vegne av UiO forvalte og foredle UiOs rettigheter til arbeids- og forskningsresultater egnet for kommersialisering, og skal gjennom dette bidra til innovasjonsarbeid og kunnskapsoverføring fra UiO til samfunnet. Virksomheten skal på sikt generere inntekter som skal investeres i ny forskning og innovasjon. Selskapet vil i enkelttilfelle kunne eie rettigheter overdratt av UiO eller andre parter (jfr. § 3 i vedtekter for Inven2 AS av 21. april 2010).

Som UiOs eneste aktør hva angår forvaltning av UiOs IPR, herunder rettighetssikring og kommersialisering, har Inven2 AS følgende oppgaver:

a. Bistå UiO i arbeidet med å styrke innovasjonskulturen og næringslivskontakten ved UiO og bidra til å profilere UiO som innovasjons- og kommersialiseringsaktør.
b. Håndtere innmeldte ideer (Disclosure of Invention; DOFI) gjennom identifisering, registrering, vurdering av kommersielt potensial og valg av strategi for rettighetssikring, samt gjennomføre rettighetssikring i de tilfeller dette vurderes som hensiktsmessig. Inkludert i dette arbeidet inngår også en plikt til å gi oppfinner skriftlig tilbakemelding vedrørende hvorvidt Inven2 AS oppretter et prosjektet på bakgrunn av innmeldt DOFI. Slik tilbakemelding skal normalt gis innen to måneder etter mottak av DOFI.

c. Utføre innovasjons- og kommersialiseringsoppgaver, herunder forestå rettighetssikring og forretningsutvikling i henhold til UiOs til enhver tid gjeldende IPR-politikk.
d. Kommersialisere arbeids- og forskningsresultater som UiO har rettigheter til og som har næringsmessig potensial, herunder å forhandle, inngå og følge opp avtaler med tredjepart i innovasjons-/kommersialiseringsprosjekter. Etter at skriftlig tilbakemelding i tråd med punkt b over er gitt skal Inven2 AS utarbeide en prosjektplan som normalt skal inneholde en oversikt over milepæler knyttet til teknisk utvikling, rettighetssikring og kommersialisering.
e. Være prosjektansvarlig mht å søke midler fra aktuelle finansieringskilder til utvikling av innovasjons-/kommersialiseringsprosjekter.

Inven2 AS fatter på UiOs vegne beslutninger om patentering, lisensiering og bedriftsetablering, og forhandler og skriver under avtaler med tredjepart om forhold knyttet til UiOs rettigheter til resultater fremkommet ved UiO. Inven2 AS forvalter UiOs eierskap og rettigheter etter at avtaler er inngått, og er UiOs kontaktpunkt utad knyttet til forvaltning av UiOs rettigheter, for eksempel ved due diligence, med mindre kontrakten tilsier noe annet.

For nærmere redegjørelse av Inven2s oppgaver vises det til vedtekter for Inven2 AS av 21. april 2010 og forvaltningsavtalen mellom UiO i Oslo og Inven2 AS av 8. juni 2010.

7.2 Bruk av UiOs lokaler og utstyr til utnyttelse av forskningsresultater

For nyskapingsprosjekter i regi av Inven2 AS som er oppstått på bakgrunn av forskning/prosjekter ved UiO, stiller UiO muligheten åpen for leie av lokaler og utstyr til virksomheten etter nærmere avtale. Slike avtaler må imidlertid ikke inngås til fortrengsel for UiOs ordinære virksomhet.

Enhver avtale som inngås, skal være forretningsmessig basert og sikre UiO fullt vederlag på forretningsmessige vilkår. Dette innebærer full dekning av alle driftskostnader knyttet til den aktuelle virksomhet, så som utgifter til lønn, utstyr, oppvarming, strøm, mv.

8. Tvist om rettigheter eller inntektsfordeling

Dersom det oppstår tvil eller uenighet mellom en tilsatt og UiO om eierskap til rettigheter eller fordeling av nettoinntekter fra kommersialisering av forskningsresultater, skal saken meldes til Forskningsadministrativ avdeling. Avdelingen skal i slike tilfelle gi alle interessenter anledning til å redegjøre for sitt syn på saksforholdet, og på denne bakgrunn søke å komme frem til en minnelig ordning. Dersom man ikke kommer frem til enighet, kan en part kreve at saken bringes inn for IPR-utvalget for vurdering.

Forhold som omhandles av arbeidstakeroppfinnelsesloven kan, hvis de ikke løses av partene, bringes inn for Meklingsnemnda for arbeidstakeroppfinnelser etter lovens § 12.

I alle tilfelle vil tvister om rettigheter og inntektsfordeling også kunne bringes inn for domstolene.

9. IPR-utvalget

For å sikre en god håndtering av spesielle utfordringer knyttet til kommersiell og ikke-kommersiell bruk og utnyttelse av forskningsresultater ved UiO, opprettes det et fast IPR-utvalg. Utvalget skal ha en sammensetning som sikrer uavhengighet i forhold til UiO så vel som de ansatte.

IPR-utvalget skal ha følgende mandat:
"IPR-utvalget skal med bakgrunn i UiOs vedtatte rettighetspolitikk vurdere saker og avgi rådgivende uttalelser i tvister mellom oppfinnere og UiO. Utvalget kan videre foreslå eller anbefale endringer av politikken overfor rektor og styret når erfaring over tid tilsier at dette er ønskelig eller tjenlig."

Opprettelsen av IPR-utvalget er ikke til hinder for at andre enheter ved UiO også kan foreslå endringer av IPR-politikken ovenfor universitetsdirektør eller rektor.

---

[1]Dokumentet ble rettet for skrivefeil 27.11.2012

[2]Rettighetspolitikk ved UiB som ble vedtatt 18.06.2009 behandler spørsmålet om kreditering i punkt 2.2. UiBs beskrivelse av lovregler og internasjonale prinsipp på dette området er dekkende for UiOs forskere og gjengis derfor nedenfor:
Et særlig spørsmål som oppstår ved publisering av vitenskapelige arbeider, er hvem som skal krediteres ved publiseringen. Opphavsmannen til et åndsverk har etter Åndsverkloven § 3 første avsnitt "krav på å bli navngitt slik som god skikk tilsier". Her er det et viktig poeng at det bare er den eller de som har bidratt 'ned original, skapende innsats til verkets utforming som kan anses som opphavsmenn til dette. Den som har bare bidratt med ideer, forskningsresultater, økonomisk eller praktisk bistand og lignende, kan ikke anses som opphavsmann til verket.
Rett til navngivelse ved publisering kan imidlertid følge av andre regler. Et eksempel på et slikt regelsett er de såkalte "Vancouver-reglene" som oppstiller tre vilkår for å bli kreditert som forfatter av en publisert artikkel i artikkelens byline. Forfatteren må 1) vesentlig bidra til innhenting av data eller analyse og tolkning av innhentede data som ligger til grunn for artikkelen og til utformingen av denne; 2) skrive utkast til artikkelen eller omarbeide artikkelen på sentrale punkter og 3) godkjenne artikkelen for publisering. Bidragsytere som har bidratt til artikkelen på andre måter, men uten å oppfylle de tre vilkårene, skal i stedet krediteres utenfor byline i en egen del av artikkelen. "Vancouverreglene" gjelder etter sitt innhold bare ved publisering i biomedisinske tidsskrifter, men disse prinsippene er i ferd med å få karakter av forskningsmessig etiske retningslinjer som legges til grunn på alle fagfelt.
Når det gjelder kreditering av institusjonen vises det til "veiledende retningslinjer for kreditering av vitenskapelige publikasjoner til institusjoner" anbefalt av Universitets- og høgskolerådet (UHR) den 29. april 2011, Forskningsinstituttenes fellesarena (FFA) den 9. juni 2011 og nasjonal samarbeidsgruppe for medisinsk og helsefaglig forskning (NSG) den 4. mai 2011, se http://www.uhr.no/aktuelt_fra_uhr/veiledende_retningslinjer_for_kreditering_av_vitenskapelige. I tillegg vises det til "Retningslinjer for adressering og kreditering av vitenskapelige publikasjoner" vedtatt av samarbeidsorganet for Helse Sør-øst RHF og Universitetet i Oslo 30. september 2011, se saksnr. 33-2011 http://www.uio.no/om/samarbeid/samfunn-og-naringsliv/shhu/Innkallinger/2011/300911/sak33-2011-retningslinjer-kreditering-adressering-vitenskapelige-publikasjoner.pdf.

[3] EU-kommisjonen lanserte i august 2008 et pilot prosjekt innenfor EUs 7. rammeprogram for å sikre Open Access, dvs. tilgjengeliggjøring i åpne elektroniske vitenarkiv, av forskningsresultater i EU-finansiert forskning. Til dette formål har EU-kommisjonen utarbeidet standardmaler til bruk for forskerne for å sikre nødvendig rettighetsklareringen overfor utgiverne. UiO forskere som deltar i EU-prosjekter som hører inn under piloten, blir på grunnlag av bevilgningskontrakten underlagt Kommisjonens bestemmelser om Open Access

[4] Det vil bli utarbeidet et standardbrev på norsk og engelsk til utgiver og et standardtillegg på norsk og engelsk til utgivelsesavtalen om institusjonell arkivering og etterfølgende tilgjengeliggjøring, slik at merarbeidet ved innsendelse av vitenskapelige artikler til utgivere reduseres til et minimum. Denne fremgangsmåten tilsvarer prosedyrene som er laget i forbindelse med EUs Open Access-pilot. På denne måten, tilstreber UiO å skape et ensartet system for den ansatte i forhold til Open Access.

